

UDK 930.251(497.4 Maribor)(091)
Prejeto: 24. 11. 2003

Ob 100-letnici izvajanja načrtne arhivske dejavnosti in ob 70-letnici delovanja profesionalne arhivske ustanove v Mariboru

MIROSLAV NOVAK

dr., arhivski svetovalec, Pokrajinski arhiv Maribor, Glavni trg 7, SI-2000 Maribor

IZVLEČEK

Avtor je v prispevku orisal temelje razvoja arhivske dejavnosti na mariborskem območju, ki se odraža predvsem v prizadevanjih Zgodovinskega društva Maribor za varovanje in ohranjanje slovenske kulturne dediščine, še posebej arhivskega gradiva. V tem okviru so bili pomembni desetletni napori za vzpostavitev javne mariborske arhivske institucije, ki so jo ustanovili šele leta 1933 in jo poimenovali Banovinski arhiv v Mariboru. V letih od 1941 do 1952 je bil arhiv priključen Pokrajinskemu muzeju Maribor, od leta 1952 pa je samostojna institucija z nazivom Pokrajinski arhiv Maribor. Skozi celotno obdobje izvajanja načrtne in profesionalne arhivske dejavnosti moremo na obravnavanem območju slediti številnim arhivskim strokovnim izzivom in problemom. Opozoriti pa je treba na tiste, ki so povezani z zagotavljanjem ustreznih arhivskih prostorov za izvajanje materialnega varstva ter strokovne obdelave in uporabe raznovrstnega in bogatega arhivskega gradiva.

KLJUČNE BESEDE: Pokrajinski arhiv Maribor, Banovinski arhiv Maribor, Zgodovinsko društvo Maribor, Pokrajinski muzej Maribor, arhivsko gradivo, arhivska dejavnost

ABSTRACT

*100TH ANNIVERSARY OF THE IMPLEMENTATION OF THE PLANNED ARCHIVAL ACTIVITIES
AND 70TH ANNIVERSARY OF THE PROFESSIONAL ARCHIVE INSTITUTION IN MARIBOR*

The author describes the foundations for the development of archival activities in the Maribor area that can primarily be seen in the efforts of the Historical Society of Maribor to protect and preserve Slovene cultural heritage, especially archive materials. Within this framework, the efforts to establish a public archive institution in Maribor, lasting several decades, were particularly important. The institution was founded as late as in 1933 and named the Ban's Archives of Maribor. From 1941 to 1952, the Archives were part of the Regional Museum. Since 1952 they have been an independent institution called the Regional Archives of Maribor. Throughout the period of implementation of professional archiving activities, many professional challenges and difficulties can be traced. Particularly important are those connected to providing suitable space for the preservation of the archive material, appropriate expert processing and the use of the diverse and rich archive materials.

KEY WORDS: Regional Archives of Maribor, Ban's Archives of Maribor, Historical Society of Maribor, Regional Museum of Maribor, archive material, archival activities

1. Uvod

Arhivska dejavnost je v Mariboru dobila potrebni temelj šele sredi 19. stoletja, ko so s preselitvijo lavantinske škofije iz Št. Andraža v Maribor k nam preselili tudi staro, bogato in za širši prostor pomembno arhivsko gradivo. Potrebe in želje po ohranjanju kulturne dediščine s po-

sebnim poudarkom na lokalno pomembnih arhivalijah je konec 19. stoletja mogoče slediti v kratkem obdobju obstoja Lavantinskega škofijskega muzeja, ki je bil ustanovljen leta 1896 ter leta 1902 ustanovljenega nemškega Muzejskega društva. Prvi si je prizadeval za ohranjanje dokumentacije škofijske provenience, člani Muzejskega društva pa so zbirali samo tisto arhivsko

gradivo, ki se je navezovalo neposredno na mesto Maribor in njegovo ožjo okolico.

Mariborski intelektualci slovenskega rodu so leta 1903 ustanovili Zgodovinsko društvo za Slovensko Štajersko. To sprva ni imelo statusa javne ustanove, zato ni smelo zbirati vsega arhivskega gradiva, ampak le gradivo privatnega izvora, še posebej zapuščine štajerskih kulturnih delavcev. Prvi tovrstni prevzem so opravili kmalu po prezgodnji smrti prvega predsednika Mateja Slekovca, ki je društvu zapustil svojo knjižnico ter obsežno zbirko svojih zgodovinskih spisov in pripomočkov. Poleg tega so si člani društva prizadevali za pridobivanje pomembnih listin in občinskih arhivov. Poskusili so z akcijo za zaščito arhivskega gradiva na terenu, ni pa jim uspelo več izdati navodil za urejanje rodbinskih, občinskih, župnijskih in dekanijskih arhivov. So pa že leta 1909 sklenili, da bodo publicirali arhivsko gradivo. Zamisel so lahko uresničili šele leta 1930 z Arhivom za zgodovino in narodopisje, ki je izhajal kot priloga Časopisa za zgodovino in narodopisje.

2. Ustanovitev in delovanje Banovinskega arhiva v Mariboru

Zamisel o ustanovitvi javnega arhiva v Mariboru je nastala že pred prvo svetovno vojno, vendar jo je vojna vihra začasno ustavila, ne pa tudi pretrgala. Že konec novembra 1918 so člani Zgodovinskega društva v posebni spomenici od Narodne vlade za Slovenijo zahtevali, da začne postopke pridobivanja tistih arhivov iz Gradca in Dunaja, ki se navezujejo na zgodovino slovenske Štajerske.

Kljub številnim organizacijskim problemom pa je bil dotok arhivskega gradiva v arhivska skladišča Zgodovinskega društva iz leta v leto večji. Konec dvajsetih let so se prizadevni člani Zgodovinskega društva znova zavzeli za samostojno arhivsko ustanovo v Mariboru. To so formalno ustanovili 19. junija 1929 in jo poimenovali Mariborski oblastni arhiv. Vendar ustanova ni mogla zaživeti, ker so mariborsko oblast ukinili. Postopke ustanovitve so morali ponoviti in šele 24. junija 1932 so namestili Franja Baša za "banovinskega arhivarja Zgodovinskega društva v Mariboru". 29. aprila leta so 1933 sprejeli Poslovnik Banovinskega arhiva v Mariboru in s tem dejansko ustanovili mariborsko arhivsko institucijo. "Javni znanstveni in prosvetni ustanovi" je bilo dodeljeno teritorialno delovno področje, določene so ji bile naloge, institucija je dobila svoj sedež. Delovno območje Banovinskega arhiva je po takratnem poslovniku obsegalo vso nekdanjo slovensko Štajersko, jugoslovanski del Koroške in Prekmurje. Tega leta sta predali novi arhivski ustanovi svoje arhivalije Zgodovinsko in Muzejsko društvo v Mariboru. S posebno dotacijo, ki so jo dobili od ustanovitelja, so v arhivu

nabavili potrebne arhivske predalnice, fascikle, vrečice in kartoteko ter s tem tako ustvarili prvotno arhivsko in materialno-tehnično podlago mariborske profesionalne arhivske institucije.

V obdobju od prvih idej zbiranja in ohranjanja arhivskega gradiva v Mariboru do nacistične okupacije leta 1941 lahko sledimo različnim sistemom klasifikacije zbranega arhivskega gradiva. Tistega, ki ga je vzpostavil Avgust Stegenšek, danes ni več mogoče restavrirati. Znan pa je sistem, ki ga je vzpostavil Franc Kovačič. Ta je celoto zbranega arhivskega gradiva organiziral v sedem zbirk (listine, urbarji, akti, rokopisi in literarna dela, zbirka biografskih podatkov, razglasi in dokumenti prve svetovne vojne, gradivo društva in vabila). Prav tako ni ohranjen sistem, ki ga je vzpostavil Franjo Baš leta 1934. Njegovo delo pa vendarle lahko vsaj delno rekonstruiramo iz Glavnega kataloga Banovinskega arhiva. Dobro zastavljeno arhivsko strokovno delo Banovinskega arhiva v Mariboru je ustavila nacistična okupacija. Leta 1941 je Banovinski arhiv prenehal obstajati kot samostojna ustanova. Zbrano arhivsko gradivo in minimalne arhivske dejavnosti so organizirali oddelek mariborskega muzeja. Veliko večino njegovih predvojnih strokovnih pristojnosti in dejavnosti pa so do konca vojne prešle na Reichsgauarchiv v Gradcu.

3. Razvoj arhiva v povojnem obdobju

V arhivu, ki je po osvoboditvi ostal v sklopu muzeja, je vse do leta 1958 služboval Karel Pišec kot edini strokovni delavec. Kljub vojnim opustošenjem je na terenu ostalo še veliko arhivskega gradiva nemške in madžarske okupacijske uprave, pa tudi ohranjeni dokumenti starojugoslovanske in celo staroavstrijske uprave, za katere je bilo treba poskrbeti v okviru možnosti. Poleg tega je bilo treba spet urediti arhivsko gradivo nekdanjega Banovinskega arhiva, ki je bilo med seboj pomešano zaradi bombnih eksplozij, opravljati zunanjo arhivsko službo, prevzemati arhivsko gradivo predvsem pa zavarovati arhivalije na terenu. Do leta 1948 jim je uspelo urediti skladiščne prostore v bastiji mariborskega gradu. Strokovno urejevalno delo so zastavili na podlagi upoštevanja načela vzpostavitve prvotne ureditve arhivskega gradiva. K razvoju arhivske dejavnosti v Mariboru je pripomoglo tudi dejstvo, da je v tem času arhivski oddelek Pokrajinskega muzeja postal strokovno podrejen Osrednjemu državnemu arhivu Slovenije, hkrati pa je opravljal dela pooblaščenca za izvajanje arhivskih strokovnih nalog na območju severovzhodne Slovenije. Že od leta 1950 si je mariborski arhiv prizadeval za osamosvojitve od muzeja in pri tem ga je podpiral tudi Osrednji državni arhiv Slovenije.

Pogled v dvorano na proslavi ob 70-letnici arhiva v Mariboru

S 1. januarjem 1952 je Mestni ljudski odbor Maribor izločil arhiv iz Pokrajinskega muzeja Maribor, posebna komisija je razmejila premičnine in nepremičnine, Karel Pišec je postal vršilec dolžnosti ustanove, ki se je imenovala Državni arhiv Slovenije – podružnica Maribor. Na podlagi splošnega zakona o državnih arhivih iz leta 1950 bi lahko mariborski arhiv imel le naziv in status mestnega arhiva. Razmere, ki so se oblikovale na območju severovzhodne Slovenije po drugi svetovni vojni, pa so kazale na to, da je to vsekakor regionalnega pomena. V eni od različic osnutkov republiškega zakona je bilo predvideno teritorialno delovno področje, ki je bilo enako predvojnemu Banovinskemu arhivu, pa tudi Republiški svet za kulturo je z oblikovanim nazivom skušal poudariti njegov regionalni pomen. Njegovo veliko pristojno območje se je prvič skrčilo potem, ko so ustanovili arhiv na Ptujju leta 1955, še bolj pa leta 1956, ko začne delovati Zgodovinski arhiv v Celju. Odtlej dalje je arhiv omejen še na danes pristojno območje. Leta 1963, to je tri leta pred sprejemom prvega slovenskega arhivskega zakona, je mariborski arhiv s statutom dobil svoj današnji naziv, Pokrajinski arhiv Maribor.

V začetku šestdesetih let so se v arhivu izboljšale delovne razmere tudi na račun večanja števila zaposlenih. Okrepitev predvsem s fakultetno izobraženimi delavci je omogočala, da so

lahko reševali vedno več nalog, tudi na njihovo lastno pobudo. V ta kontekst moramo šteti tudi dejavnosti povezane z zavarovanjem arhivskega gradiva lavantinske škofije. Leta 1965 je mariborska škofija sklenila pogodbo o deponiranju svojega arhiva v Pokrajinskem arhivu Maribor in je imenovala svojega arhivarja Jakoba Richterja, ki ga je arhiv nastavil za svojega uslužbenca. S tem so dolgoročno rešili problem varovanja in ohranjanja pomembnega dela mariborske kulturne dediščine.

Od leta 1963 je začel arhiv sistematično razvijati zunanjo službo in dejavno sodelovati z ustvarjalci arhivskega gradiva, poglobljeno je začel tudi raziskovati različne zgodovinske teme, strokovno pa ob pomoči zunanjega sodelavca Frana Gumilarja arhivsko gradivo madžarskega izvora. Na sistemskem področju so oblikovali svoj statut. Ustanoviteljske pravice je opravljala skupščina okraja Maribor. Potem ko je bil ta leta 1965 odpravljen, so ustanoviteljske pravice prešle na Mestni svet mesta Maribor. Kljub temu da je republiški zakon o arhivskem gradivu in o arhivih iz leta 1966 oblikoval obveze posameznih občin, da ustanovijo posamezno ali skupaj arhivsko ustanovo, tega takrat niso izvedli do konca. Na drugi strani pa zakon v tem kontekstu ni zavaroval interesa arhiva po stalnem pristojnem območju, zato so tega dokončno izdelali 1967 v okviru Skupnosti arhivov.

Nagovor ministrice za kulturo Andreje Rihtar

Arhiv je v tem času vse bolj prevzemal naloge s kulturno-prosvetnega in znanstveno-raziskovalnega področja. Pripravljene razstave arhivskega gradiva, objavljeni znanstveni prispevki v strokovnih revijah in znanstvenih publikacijah, sodelovanja na arhivskih strokovnih zborovanjih in simpozijih so omogočili, da si je arhiv končno pridobil potreben atribut kulturne in zgodovinske ustanove. V začetku sedemdesetih let so začeli s procesom evidentiranja arhivskega gradiva v avstrijskih arhivih, kar je omogočilo, da se je leta 1975 začelo izdajanje Gradiva za zgodovino Maribora, ki ga vse do danes pripravlja Jože Mlinarič. Na arhivskem strokovnem področju je enega izmed večjih projektov v tem času pomenil popis arhivskih fondov in zbirk za slovenski del serijske publikacije Arhivski fondi in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ. Delo z elaboratom je bilo končano leta 1976. Drugi večji projekt sredi sedemdesetih let je bil sodelovanje pri izvajanju arhivske konvencije. Arhiv je Avstriji zagotovil kopije za 35.000 strani iz fonda velikovškega okrajnega glavarstva iz let 1919-1920.

Konec leta 1970 se je sedež arhiva preselil iz mariborskega gradu na zdajšnjo lokacijo na Glavnem trgu, vendar vseh delavcev še ni bilo mogoče preseliti na novo lokacijo. To se je v veliki meri zgodilo šele leta 1976, ko sta na gradu ostala samo oddelek za starejše arhivsko gradivo in knjižnica. To so na novo lokacijo preselili šele potem, ko so konec sedemdesetih let

usposobili sedanje prostore čitalnice in knjižnice. Dokončno pa se je arhiv iz bastije izselil šele v drugi polovici devetdesetih let.

V letih od 1979 je arhiv začel aktivno delovati na strokovnem področju kot organizator vsakoletnih posvetovanj, ki so v javnosti znana pod imenom "Sodobni arhivi", tega leta pa je tudi razširil delovno področje strokovnega dela na področje dužbenopolitičnih organizacij.

Zakon o naravni in kulturni dediščini iz leta 1981 je prinesel nekatere novosti v strokovno delo. Predvsem pa je na samo dejavnost blagodejno vplivalo poenostavljanje večinskega financiranja prek Kulturne skupnosti Slovenije, zdaj Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, preostali del sredstev pa so prispevale občine – ustanoviteljice Pokrajinskega arhiva Maribor. Njihovo število se je sčasoma spreminjalo, vendar je pristojno območje arhiva ostalo nespremenjeno.

Sedanjo organizacijsko obliko in pristojnosti pa je Pokrajinski arhiv Maribor dobil na podlagi Zakona o arhivskem gradivu in arhivih iz leta 1997 in ustanoviteljskih aktov iz leta 2003. Na tej podlagi ustanoviteljske pravice v celoti izvaja Vlada Republike Slovenije.

Pokrajinski arhiv Maribor opravlja svojo dejavnost za območje upravnih enot: Dravograd, Gornja Radgona, Lenart, Lendava, Ljutomer, Maribor, Murska Sobota, Pesnica, Radlje, Ravne na Koroškem, Ruše, Slovenj Gradec, Slovenska Bistrica, oziroma 54 lokalnih skupnosti. Tako neposredno opravlja svoje poslanstvo za 422.000 prebivalcev s pristojnega območja, oziroma za skoraj trideset tisoč potencialnih ustvarjalcev arhivskega gradiva.

4. Prizadevanja za ustrezne arhivske prostore

Že Zgodovinsko društvo se je pri zbiranju arhivskega gradiva soočilo z temeljnim problemom arhivske dejavnosti, to je s pomanjkanjem ustreznih skladiščnih prostorov. Težave so reševali tako, da so arhivsko gradivo večkrat preseljevali. Z večanjem količine prevzetega arhivskega gradiva so se ti problemi samo kopičili in še danes niso popolnoma rešeni.

Sprva je bilo arhivsko gradivo hranjeno skupaj z drugimi zbirkami v dijaškem semenišču, Mladinska 12, nato od leta 1909 do leta 1913 v Narodnem domu, Kneza Koclja 9. Leta 1913 so ga morali preseliti v prostore na Koroški cesti 10. Konec dvajsetih let je bilo za kratko dobo deponirano v zgradbi nekdanje oblastne palače v današnji Ulici heroja Tomšiča, nato pa preseljeno v takrat bližnjo stavbo Zdravstvenega doma v Mladinski ulici 3. Prvi prostori na novo ustanovljenega banovinskega arhiva so bili na tedanjem sreskem načelstvu Maribor – levi breg, danes stavba Heroja Staneta 1. Leta 1938 so mu bili dodeljeni prostori v mariborskem gradu,

Grajska ulica 2, in sicer bastija ter pet sob grajskega trakta, od koder se je arhiv dokončno izselil šele v drugi polovici devetdesetih let. Leta 1960 je Pokrajinski arhiv Maribor dobil sedanjo stavbo na Glavnem trgu 6 in 7, ki so jo prenovili od leta 1963 s presledki več kot dve desetletji. Tako so omogočili, da so danes na 1400 kvadratnih metrih uporabne površine uprava arhiva, strokovne službe, čitalnica s knjižnico, knjigoveška delavnica ter arhivska skladišča za del arhivskega gradiva. Preostalo arhivsko gradivo je bilo od osemdesetih let dalje v arhivskih skladiščih na različnih lokacijah: v stavbi nekdanje RTV na Koroški 19 oziroma Vojašniškem trgu 4, kjer je bilo na razpolago 220 kvadratnih metrov skladiščnih prostorov. Arhivsko gradivo je bilo hranjeno tudi v nekdanjem vojaškem objektu na Tržaški cesti 26, nato na Glavnem trgu 17b, kjer je bilo na razpolago 550 kvadratnih metrov. Skladno z zahtevami inšpektorja za arhivsko dejavnost smo v letih 2001/02 vzpostavili obsežno arhivsko skladišče na lokaciji Jadranska cesta 27, kjer skladiščni prostor obsega tisoč kvadratnih metrov. Na račun tega smo opustili lokaciji Glavni trg 17b in Vojašniški trg.

V devetdesetih letih smo v Pokrajinskem arhivu v Mariboru uredili tudi dve izpostavi, in to za Pomursko in Koroško. Prostor izpostave za pomursko regijo so bili sprva nekaj let na lendavskem gradu, od leta 2002 pa so v Dolini pri Lendavi, kjer je urejenih in sodobno opremljenih 160 kvadratnih metrov uporabnih prostorov. Enota za Koroško je imela svoje prostore najprej na gradu v Ravnah na Koroškem. V letu 2003 smo jo preselili na lokacijo Čečovje 12a, v prostore Upravne enote. Te je v celoti uredila in opremila Občina Ravne na Koroškem.

5. Pridobivanje arhivskega gradiva

Že kmalu po ustanovitvi Zgodovinskega društva je članom uspelo pridobiti rokopisno gradivo iz zapuščin štajerskih kulturnih delavcev. Po prvi svetovni vojni je v procesu reorganizacije mariborskih kulturnih ustanov Zgodovinsko društvo Maribor prevzelo arhivalije, ki jih je zbralo Muzejsko društvo Maribor. Tako so se že sredi dvajsetih let člani Zgodovinskega društva lahko pohvalili z obsežno zbirko arhivskega gradiva, v kateri je bilo mogoče najti 161 kosov listin, ki so bile delno v prepisih, delno v izvornikih, 12 kosov urbarjev, akte, ki so še čakali na ureditev, 346 kosov rokopisnih in literarnih del, bogato in urejeno zbirko biografskih podatkov tako imenovane Slekovčeve kartoteke, obsežno zbirko raznih razglasov in drugih dokumentov, ki se je navezovala na vojno in povojno obdobje, ter zbirko društvenih razglasov in vabil na različne prireditve.

Z vzpostavitvijo Banovinskega arhiva v Mariboru je Franjo Baš dosegel, da sta Zgodovinsko

društvo Maribor in Muzejsko društvo Maribor predala zbrano arhivsko gradivo v pristojno arhivsko ustanovo. To se je zgodilo že leta 1933. Obe ustanovi sta takrat v arhivu svoje gradivo samo deponirali za eno desetletje in šele po tem je prešlo v njihovo last. V primeru preselitve ali zaprtja arhiva, bi gradivo moralo ostati v Mariboru in bi zopet pripadlo predajnikom.

V tridesetih letih je arhiv na podlagi sporazumov, sklenjenih po Trianonski pogodbi pridobil precej gradiva Železne in Zalske županije, ki se je navezovalo na Prekmurje in Medmurje. Med večje pridobitve arhivskega gradiva v tem obdobju moramo šteti še gradivo gornjegrajskega posestva. Analiza takrat sprejetega gradiva kaže, da se je struktura fondov po letu 1933 začela spreminjati. Poleg zapuščin in zbirk so začeli prevzemati nekatere večje graščinske, občinske in izjemoma tudi sodne fondе.

V dobi okupacije je arhivsko strokovno delo v Mariboru skoraj zamrlo. Arhivski oddelk pri mariborskem muzeju je v tem času prevzel le nekaj dokumentov, ki mu jih je odstopila okupacijska občinska uprava v Mariboru, delni prevzem arhivskega gradiva steklarne iz Josipdola pa je bilo naključje. V tem času so bili zelo dejavni v Reichsgauarchivu v Gradcu; pospešeno so evidentirali arhivsko gradivo na območju slovenske Štajerske, nato so ga prepeljali v Maribor, Celje in na Ptuj, od tam pa so ga poleti v letih 1943 in 1944 odvažali v zasilna skladišča na Zgornjem Štajerskem. Posebno akcijo zbiranja matičnih knjig na spodnještajerskem območju so izvajali pooblaščenec Državnega rodoslovnega urada iz Berlina, najprej samostojno, nato pa so delo uskladili z graškim arhivom. Zbrane matične knjige so tako kot preostalo arhivsko gradivo odpeljali na Zgornje Štajersko.

Mariborskemu arhivu kot oddelku mariborskega muzeja so bile v obdobju neposredno po drugi svetovni vojni zaupane večje pristojnosti. Opravil je veliko strokovnih nalog, med drugim tudi prevzemanje arhivskega gradiva in akcije vračanja arhivalij, ki jih je odpeljala okupacijska uprava, vendar ne s svojo pobudo, ampak v akcijah, ki so jih vodili pooblaščenec ustanov za varstvo kulturne dediščine. Ti so tudi odločali, kam je bilo zbrano gradivo posredovano, prav zato ne preseneča, da se je tovrstnega arhivskega gradiva zelo malo ohranilo v Mariboru.

Po ustanovitvi Osrednjega državnega arhiva Slovenije in vzpostavljenih povezav med mariborskim muzejem oziroma njegovim oddelkom arhivom s Federalnim zbirnim centrom in pozneje tudi Osrednjim državnim arhivom se začena obdobje dejavnega prevzemanja v Mariboru in okolici ter dogovarjanja za prevzeme, predvsem v Slovenski Bistrici in v Prekmurju.

V tem času so tako prevzemali gradivo ljudskih odborov, katerih sedeži so bili v Mariboru, nacionaliziranega gospodarstva, pravosodja (npr.

stare zemljiške knjige). To so bili obsežni prevzemi, med njimi naj opozorim samo na 143 zabojev graščinskih, trških in župnijskih arhivalij, ki so bile vrnjene iz Avstrije leta 1949. V petdesetih letih so nadaljevali prevzemanje arhivskega gradiva s področij pravosodja, krajevnih ljudskih odborov in odpravljenih kreditnih zavodov z mariborskega območja, pa tudi nekaj gradiva zasebne provenience (npr. Josip Mravljak).

Leta 1959 je arhiv moral na podlagi sklepa okrajnega sveta za prosveto in kulturo odstopiti novemu muzeju narodne osvoboditve vse arhivalije partizanskega izvora in okupacijske provenience z izjemo tistih, ki so nastale ob delovanju okupatorjeve civilne uprave, prevzel pa je arhivsko gradivo dravograjskega sreza, edinega tovrstnega ohranjenega arhivskega fonda s tega področja. S prevzemom arhivskega gradiva mariborske klasične in realne gimnazije pa so postavili temelje arhivskemu gradivu s področja šolstva v Pokrajinskem arhivu Maribor.

Razpustitev Okrajnega ljudskega odbora Maribor leta 1965 in Gospodarske zbornice Maribor pomeni enega največjih vezanih prevzemov arhivskega gradiva v zgodovini mariborskega arhiva.

Pomembno dopolnitev je leta 1975 dobila knjižnica v arhivu, ki je od občinskega sodišča v Lendavi prevzela celoto madžarskih uradnih tiskov. Ta pridobitev je pomenila pomembno obogatitev za celotno slovensko arhivsko teorijo in prakso, saj tovrstnih virov in pomagal v slovenskih arhivih skoraj ni bilo mogoče najti.

V devetdesetih letih sledimo drugemu večjemu pritoku gradiva, predvsem s področij gospodarstva (stečajji), družbenopolitičnih organizacij (razpustitve), ter uprave (reorganizacije). V tem obdobju je bilo v arhivska skladišča prevzeto nekaj sto tekočih metrov arhivskega gradiva na leto, kar je pomenilo velike obremenitve tako za zaposlene, kakor tudi za dejavnosti, povezane z iskanjem potrebnih skladiščnih zmogljivosti.

6. Razvoj dejavnosti arhiva

V začetku dvajsetega stoletja je bilo arhiviranje pomembne dokumentacije izvedeno v okviru Zgodovinskega društva, pa še to združeno z bibliotekarsko dejavnostjo. Vse te dejavnosti je opravljal le en človek. Kmalu po prvi svetovi vojni so osamosvojili knjižnico in jo profesionalizirali, arhivska dejavnost pa je ostala v tem času na ravni prostovoljnih aktivnosti. Z nastavitvijo prvega arhivarja se dejansko začenja razvijati dejavnost, pa še to v okviru danih možnosti. Ta čez nekaj let zatone v letih okupacije. Novemu zagonu dejavnosti sledimo šele po drugi svetovni vojni. S prevzemi arhivskega gradiva od druge polovice petdesetih let se je količina arhivskega gradiva povečala, to pa je zahtevalo več strokovnega, administrativnega in tehničnega osebja.

Po letu 1962 so v ustanovi razmejili upravne in strokovne službe. Delovnih področij pa niso organizirali na podlagi arhivskih strokovnih postopkov, ampak na podlagi skupin sorodnih fondov in zbirk, za katere so se vse faze opravljale v okviru enega delovnega mesta. Institucija se je začela kadrovsko krepiti in sredi devetdesetih dosegla 23 zaposlenih. V obdobju največjih prevzemov arhivskega gradiva zaradi stečajev je bilo v te aktivnosti vključenih še do 17 javnih delavcev. Analiza strukture zaposlenih kaže na to, da je v arhivu v letu 2003 večina zaposlenih z visoko ali višjo strokovno izobrazbo, med njimi eden z osmo stopnjo in dva z deveto.

Poleg osnovne dejavnosti, urejanja, varovanja in hranjenja arhivskega gradiva so mariborski arhivisti kmalu po ponovni osamosvojitvi začeli izvajati zunanjo službo, organizirati razstave, izdajati publikacije, se povezovati z arhivskimi kolegi doma in v tujini ter tako skrbeli za prenose znanja v arhivsko ustanovo, pa tudi za njegovo posredovanje v različnih oblikah na celotno pristojno območje. Te aktivnosti pa je ob strokovnem interesu v veliki meri omogočila in narokovala tudi lega pristojnega območja, ki v sosednji Avstriji meji na tri arhive – Celovec, Gradec in Železno; v sosednji Madžarski na dva arhiva – Sombotel in Zalaegerseg; v sosednji Hrvaški na arhiv v Varaždinu, doma pa meji na Zgodovinski arhiv na Ptuj in Zgodovinski arhiv v Celju. Pokrajinski arhiv Maribor tako skupno meji na osem arhivov in na tri države.

Nagovor župana Mestne občine Maribor Borisa Soviča na proslavi ob 70-letnici arhiva v Mariboru.

Znotraj dejavnosti so glede na značilnosti arhivskega gradiva organizirali oddelke, med temi tudi knjižnico in čitalnico. Izvajati so začeli tudi aktivnosti na prosvetnem in znanstveno-raziskovalnem področju.

Na področju materialno tehničnega varovanja je treba ugotoviti, da so začeli sistemsko opremljati arhivska skladišča z namensko opremo že od ustanovitve Banovinskega arhiva dalje. Poseben projekt v tem kontekstu je pomenilo opremljanje bastije s približno 1200 tekočimi metri lesenih polic še pred osamosvojitvijo arhiva. Velik kakovostni preskok pa je prehod z lesenih na kovinske police, ki se je zgodil vzporedno z prenovo in opremljanjem skladišč na lokaciji Glavni trg 6 in 7. Prizadevanja za ustrezno opremo arhivskih skladišč je mogoče spremljati prek ugotovitve, da so leta 1993 v arhivu imeli le še kakšnih deset odstotkov arhivskega gradiva na lesenih policah, in še tega so do leta 2000 preselili na kovinske police. Drugi pomemben pokazatelj strokovnih aktivnosti pa je opremljanje arhivskega gradiva s potrebno tehnično opremo. V Pokrajinskem arhivu Maribor so konec sedemdesetih standardizirali osnovne vrste arhivskih tehničnih enot, ob tem pa so razvili nekaj tipov posebne opreme za nestandardne oblike arhivskega gradiva (fotografije, listine itd.). Tehnično opremljanje arhivskega gradiva smo v začetku devetdesetih let sistemsko računalniško podprli in tako dobili pregled arhivskega gradiva do ravni tehničnih enot. Logično nadaljevanje strokovnega dela na tem področju pomeni zajemanje podatkov o arhivskem gradivu in o ustvarjalcih, skladno s pozitivno arhivsko zakonodajo in mednarodnimi arhivskimi strokovnimi standardi.

Večina arhivskega gradiva, ki ga hranimo v arhivu, je oblikovana v arhivske fonde, kar pomeni upoštevanje načela izvora in celotnosti prevzetega arhivskega gradiva. V nasprotju z arhivskimi fondi pa za arhivske zbirke to ni pomembno. Le-te nastajajo na podlagi upoštevanja pertinenčnega načela, kar pomeni, da gradivo zbiramo glede na obliko, vsebino, čas nastanka, tehnologijo in podobno. Arhivski fondi in arhivske zbirke so v praksi lahko zelo obsežne in nepregledne, zato v procesih njihove obdelave oblikujemo in določamo nižje, soodvisne in logično zaokrožene enote strokovne obdelave arhivskega gradiva, kot so podfondi, serije, podserije, arhivske enote ter posamezni dokumenti.

7. Značilnosti arhivskega gradiva

Arhivsko gradivo, ki ga hranimo v naših arhivskih skladiščih, lahko predstavimo na podlagi različnih izhodišč in z različnih zornih kotov. Pri tem moramo upoštevati njegovo temeljno značilnost, to je unikatnost, ki pri posploševanju in njegovem opisovanju lahko povzroča kar precej

zapletov. Odmisliti moramo mnogo značilnosti, ki dajejo arhivskemu gradivu na mikroravni pečat pomembnosti za znanstvenoraziskovalne, kulturne ali druge namene.

Ker je Pokrajinski arhiv Maribor pristojen za široko področje dejavnosti na regionalni ravni, ugotavljamo, da so s posameznih področij in območij ohranjene različne količine arhivskega gradiva. Količina ohranjenega arhivskega gradiva je odvisna predvsem od splošne pomembnosti ustvarjalcev, obsega nastalih in ohranjenih dokumentov v nekem prostoru ali času, pa tudi od frekvence predajanja arhivskega gradiva pristojni arhivski ustanovi ter ne nazadnje od bolj ali manj naključnih okoliščin, da se je neko gradivo sploh ohranilo in bilo predano v arhiv, kar velja predvsem za gradivo iz časov, ko ni bilo vzpostavljenih varoval na podlagi zakonodaje s področja arhivske dejavnosti.

Po količini je daleč največ gradiva ohranjenega s področja uprave, temu sledi gradivo s področja pravosodja, nato je po količini dobro ohranjeno gradivo s področja gospodarstva, temu sledijo nekoliko manjše količine arhivskega gradiva s področij šolstva, političnih organizacij, privatnih provenienc in ne nazadnje starejšega gradiva, ki je nastalo pred letom 1850.

S stališča vrst nosilcev podatkov v našem arhivu močno prevladuje papir različnih gramatur, različnih formatov in tudi različnih oblik. Največ je gotovo formata A4. Najdemo tudi pavso papir, ki nam zaradi loma povzroča mnogo arhivskih strokovnih problemov. V tem kontekstu naj omenimo še nekaj tisoč razglednic in fotografij ter drugih upodobitev na kartonu. Poleg papirja imamo skoraj 800 listin na pergamentu, kot zelo znamenitem in dragocenem starejšem in dokaj trpežnem nosilcu podatkov. Dokumentov, zapisanih na papirusu, v naših arhivskih skladiščih ne hranimo. Od novjših nosilcev informacij naj omenim še mikrofilm, ki ga uporabljamo predvsem kot kompliment obstoječemu arhivskemu gradivu. Drugi nosilci pa so bolj ali manj raritete.

Celota arhivskega gradiva Pokrajinskega arhiva Maribor je z vsebinskega stališča razdeljena v devet skupin, vsaka skupina pa je razdeljena še na podskupine, ki obsegajo ustvarjalce oziroma njihovo arhivsko gradivo na podlagi njihovega statusa, dejavnosti oziroma poslanstva.

Prva skupina združuje arhivsko gradivo ustvarjalcev s področja uprave. V drugi skupini je organizirano arhivsko gradivo, ki je nastalo pri ustvarjalcih s področja pravosodja. V tretjo skupino sodijo ustvarjalci arhivskega gradiva s področja vojaštva, vendar pri nas ni tovrstnih fondov in zbirk, posamezne dokumente s tega področja je pri nas mogoče najti v različnih fondih in zbirkah, pa še to le v fragmentih. Četrto skupino sestavljajo fondi in zbirke ustvarjalcev arhivskega gradiva s področja izobraževanja,

kulture in znanosti. V peti skupini so fondi in zbirke ustvarjalcev s področij sociale in zdravstva. V šesto skupino se uvrščajo fondi in zbirke ustvarjalcev s področij gospodarstva in bančništva. V sedmo skupino so razvrščeni ustvarjalci arhivskih fondov s področij političnega, kulturnega in športnega življenja. V osmo skupino spadajo arhivski fondi in zbirke, ki so nastali pri delovanju različnih verskih skupnosti. Ta skupina je bila v Pokrajinskem arhivu Maribor zelo aktualna v obdobju, ko je v tem okviru deloval oddelk Škofijski arhiv. Z njegovo osamosvojitvijo se je gradivo s tega področja močno skrčilo le na nekaj fondov protestantske in židovske ter rimskokatoliške provenience. V deveto skupino so uvrščene specifične pojavne oblike in vsebine arhivskega gradiva. Mednje se uvršča tudi najstarejše arhivsko gradivo graščin, zemljiških gospostev in veleposesti, privatni rodbinski, družinski ter osebni fondi in zbirke; različne zbirke, med njimi naj opozorimo na zbirko srednjeveških listin, ki so nastale med letoma 1246 in 1865, Normalia – patenti, kurende, cirkularna in pastirska pisma 1626-1861, zbirka Collectanea in Collectanea nova ter tematsko zaokrožene zbirke arhivskih dokumentov, kot so razglednice, mikrofilmi, dokumenti prevratne dobe, drobni tiski, fototeka, zemljevidi, gramofonske plošče in podobno.

Ce pogledamo celoto arhivskega gradiva s stališča statusa ustvarjalcev, ugotovimo, da je nastalo predvsem pri nižjih in srednjih upravnih, pravosodnih ali šolskih organih – nekako do ravni okrajev oziroma okrožij. Gradivo višjih tovrstnih instanc je mogoče najti za starejše obdobje v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu, Koroškem deželnem arhivu v Celovcu ali najvišje instance v Državnem arhivu na Dunaju. Za pristojno območje z levega brega reke Mure pa je treba za starejše obdobje kombinirati naše gradivo z arhivskim gradivom, ki ga hranijo kolegi v Zalaegerzsegu, Sombotelu in Železnem, ter gradivo najvišjih instanc, ki ga najdemo v Budimpešti. Poleg tega naj omenim samo še nekaj lokacij arhivov, ki so na različne načine povezani z našim območjem: Rim, Salzburg, Zagreb, Trst, Videm. Za obdobje med vojnami in za povojno obdobje pa hrani arhivsko gradivo višjih instanc Arhiv Republike Slovenije v Ljubljani, kar veliko gradiva pa bo treba iskati še v Beogradu in po drugih glavnih mestih nekdanjih republik, kolikor je še ohranjeno.

Danes hranimo v Pokrajinskem arhivu Maribor skupaj več kot dva tisoč arhivskih fondov skupne količine več kot trinajst tisoč tekočih metrov arhivskega gradiva za celotno pristojno območje.

8. Dejavnost danes

Pokrajinski arhiv Maribor skladno z 9. čle-

nom Zakona o arhivih in arhivskem gradivu varuje javno arhivsko gradivo državnih organov, organizacijskih enot državnih organov, izvajalcev javnih pooblastil oziroma javnih služb, ki jih zagotavlja država in ki opravljajo dejavnost na območju ene ali več lokalnih samoupravnih skupnosti ter nastaja na območju regionalnega arhiva. Skladno z 11. členom v okviru javne službe vrednoti dokumentarno gradivo pri javnopravnih osebah, daje pojasnila v zvezi z dolžnostmi ustvarjalcev arhivskega gradiva, izvaja strokovni nadzor in usposablja delavce, ki delajo z dokumentarnim gradivom, zbira in strokovno obdeluje javno in zasebno arhivsko gradivo, izdeluje inventarje, vodnike in druge pripomočke za uporabo arhivskega gradiva, skrbi za njihovo objavljanje in objavlanje arhivskih virov, hrani in materialno varuje arhivsko gradivo, vodi evidence javnega in zasebnega arhivskega gradiva, izdeluje vodnike in druge pripomočke o arhivskem gradivu, ki ga hranijo v tujini in se navezuje na Slovenijo in Slovence, ter dopolnjuje svoje lastne arhivske fonde in zbirke z reprodukcijami tega gradiva, evidentira zasebno arhivsko gradivo pravnih in fizičnih oseb, sodeluje z lastniki zasebnega arhivskega gradiva, strokovno svetuje in izvaja strokovni nadzor, daje arhivsko gradivo v uporabo, izdaja prepise oziroma kopije dokumentov ter potrdil na podlagi ohranjenih dokumentov, posreduje kulturne vrednote v zvezi z arhivskim gradivom, opravlja raziskovalne naloge na področjih arhivistike, zgodovine in drugih ved, povezanih z arhivskim gradivom, izdaja publikacije.

Na podlagi tega so dejavnosti in pristojnosti v instituciji organizirane v splošni in strokovni službi na lokaciji v Mariboru ter v dveh dislociranih delovnih enotah, v Lendavi in v Ravnah na Koroškem. Strokovna služba pokriva celote dejavnosti ohranjanja in varovanja arhivskega gradiva s področij uprave, pravosodja, družbenih dejavnosti, gospodarstva, političnega in družabnega življenja, starejšega arhivskega gradiva ter podpore posredovanja arhivskega gradiva v upravnopravne oziroma poslovne namene ali kot oblike kulturne dediščine, ter informatiko. Splošno službo sestavljajo tajništvo, računovodstvo, knjigovodsko-restavratorsko-konservatorska delavnica, hramba in vzdrževanje arhivskega gradiva ter vzdrževanje prostorov in opreme.

Za logično obvladovanje množice podatkov iz arhivskega gradiva izdelujejo informativna pomagala, ki so tako klasična, kakor tudi tista, ki so realizirana ob pomoči sodobne informacijske tehnologije. Najpomembnejši pripomoček za raziskovanje arhivskega gradiva na ravni arhivskih fondov in zbirk v arhivih so Vodniki po fondih in zbirkah. Na nižjih ravneh popisovanja so to popisi, inventarji, indeksi, informacijske kartice, delovodniki, kazala, različne zbirke podatkov in drugo. Kot informativna pomagala se pojavljajo

tudi objave arhivskih virov v najrazličnejših klasičnih ali elektronskih oblikah.

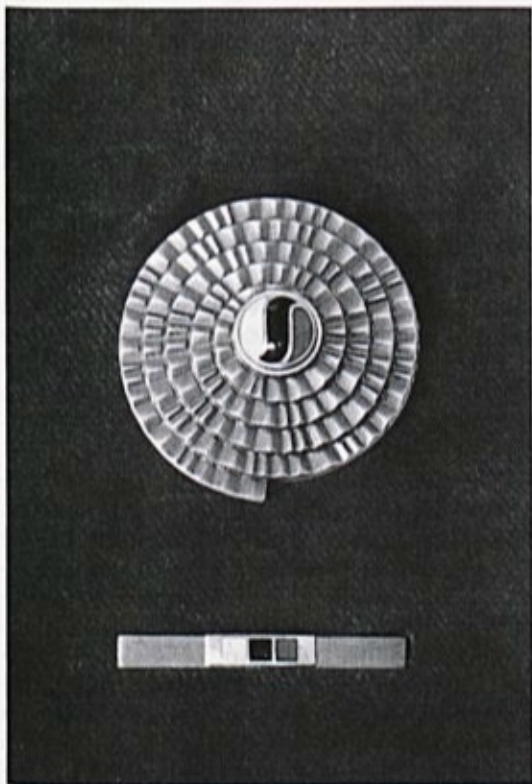
Ideje opravljanja arhivske zunanje službe, to je izvajanje obiskov in svetovanje pri ustvarjalcih gradiva, najdemo že pri članih zgodovinskega društva. V okviru možnosti jo je opravljal tudi banovinski arhivar. Sistematično so službo začeli v arhivu opravljati še pred sprejemom prvega slovenskega arhivskega zakona leta 1966, ko to postane z zakonom predpisana aktivnost. Na tem področju so se oblikovala prizadevanja za vzpostavitev arhivskih oddelkov v delovnih organizacijah ter s tem tesno povezano izobraževanje delavcev, ki delajo z arhivskim in dokumentarnim gradivom pri ustvarjalcih. Doslej smo usposobili več kot štiristo oseb, ki so postale ali so bile varuhi dokumentacije pri ustvarjalcih. Veliko je bilo narejenega na področju zagotavljanja ustreznih postopkov in sredstev materialnega varovanja nastale dokumentacije.

Na področju mednarodnih aktivnosti lahko v preteklosti mariborskega arhiva ločimo dve osnovni smeri, ki sta se v večji meri razvili v drugi polovici 20. stoletja.

Eno od teh smeri pogojujejo vsebinsko-raziskovalne danosti arhivskega gradiva, še posebej višjih upravnih, sodnih in drugih instanc, ki se navezujejo na pristojno območje, a izvirnega arhivskega gradiva po načelu izvora ne morejo

hraniti v Pokrajinskem arhivu Maribor. Prav zato je mariborski arhiv navezal dobre stike z vsemi sosednjimi arhivi, tudi z arhivi na Dunaju in v Budimpešti. Skupne akcije, kot na primer izmenjave razstav, izdajanje in izmenjave publikacij, izmenjave strokovnih izkušenj, sodelovanja pri skupnih projektih, strokovnih srečanjih in drugih oblikah izobraževanja, so bile izvedene tako z avstrijskimi – še posebej štajerskimi in koroškimi, hrvaškimi, pa tudi madžarskimi kolegi. S temi od leta 1991 organizirajo unikatne skupne mednarodne arhivske raziskovalne tabore, na katerih dijaki in študenti pod vodstvom arhivistov evidentirajo in zbirajo gradivo po domačijah na slovensko-madžarskem obmejnem območju.

Druga smer mednarodnega sodelovanja so transferi znanj s področja arhivskih strokovno-tehničnih problemov. Že v drugi polovici sedemdesetih let so začeli serijo vsakoletnih posvetovanj o strokovno-tehničnih vprašanjih v arhivih "Sodobni arhivi". Te aktivnosti so vzpodbudile ustanovitev Arhivskega centra za strokovno-tehnična vprašanja pri Pokrajinskem arhivu Maribor, ki se je leta 1992 preimenoval v Mednarodni inštitut arhivskih znanosti in nato leta 2001 prešel pod Univerzo v Mariboru. V tem okviru je bilo organiziranih več posvetovanj, okroglih miz, izmenjav arhivskih strokovnih delavcev ter bilo izdano več publikacij.

Priznanje s častnim znakom svobode Republike Slovenije Pokrajinskemu arhivu Maribor

Pokrajinski arhiv Maribor mora in more prek svojih servisov izpolnjevati zahteve sodobne družbe, tako na področju zadovoljevanja kulturnih, pa tudi upravno-pravnih in drugih potreb na podlagi ohranjene dokumentacije. Te izvajajo prek različnih dejavnosti v arhivski knjižnici in čitalnici, na oddelku uporabe gradiva v upravne in poslovne namene, v dveh razstavnih prostorih, in posredno tudi v restavratorski delavnici ter na oddelku za informatiko.

Knjižnica Pokrajinskega arhiva Maribor ima več kot petnajst tisoč inventarnih enot in je uvrščena med specialne knjižnice. Uporabljajo jo zaposleni in raziskovalci z različnih področij. Osrednji del knjižnice predstavlja knjižni sklad, ki ga sestavlja knjižno in neknjižno gradivo. Knjižno gradivo je omejeno predvsem na področja narodne, regionalne in lokalne zgodovine ter arhivistike in drugih pomožnih ved. Neknjižno gradivo sestavljajo zbirke fotografij, razglednic, plakatov, zemljevidov, drobnih tiskov, mikrofilmskih posnetkov arhivskega gradiva in zvočnih zapisov. Od avgusta leta 1995 je knjižnica vključena v sistem COBISS-Kooperativni on-line bibliografski sistem in servisi. Podatke o gradivu posredujemo z dostopnih elektronskih katalogov. V arhivski čitalnici imamo na razpolago petnajst sedežev za obiskovalce, omogočamo pa tudi izdelovanje reprodukcij tistih dokumentov, ki so za to primerni. Od leta 2002 v arhivski čitalnici deluje tudi "e-točka".

Številni uporabniki se takrat, ko poizvedujejo za dokumenti s katerimi bi ščitili, uveljavljali ali dokazovali pravice v različnih postopkih, sploh prvič srečajo z arhivom kot institucijo. Njihovo število skozi celotno zgodovino niha, a se je v desetletju od 1992 do 2002 povečalo od nekaj več kot tisoč na skoraj tri tisoč na leto. V zadnjih desetih letih so se v okviru opravljanja teh aktivnosti izoblikovale štiri tipične skupine uporabnikov tega servisa: uporabniki, ki skušajo poravnati krivice, povzročene v letih druge svetovne vojne in neposredno po njej; uporabniki, ki si urejajo pokojninska in invalidska zavarovanja; uporabniki, ki urejajo premoženjsko pravna stanja; ter uporabniki, ki si urejajo dokumentacijo v zvezi z izobrazbo.

Arhiv je že od začetka šestdesetih let začel prirejati tudi razstave arhivskega gradiva. Prvo so postavili leta 1958 v avli takratne Študijske knjižnice. Od leta 1983 arhivsko gradivo razstavljajo v svojem lastnem razstavišču "Archivum". V devetdesetih letih so usposobili še dodatni razstavnih prostor z imenom "Had". V arhivu tako poprečno organizirajo do deset različnih razstav na leto. Sodobna arhivska razstavna dejavnost mariborskega arhiva pa ni omejena zgolj na prostore, ki so zato predvideni, ampak skušajo arhivsko gradivo skladno z možnostmi posredovati v primernih prostorih tako v domovini, kakor tudi v tujini.

Pomembna aktivnost mariborske arhivske institucije je tudi strokovno izobraževanje delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom. Na ta način so vzpostavili neposredne povezave med ustvarjalci in pristojno arhivsko institucijo. Od leta 1983 do leta 2002 je v pristojnem arhivu opravilo izpite strokovne usposobljenosti več kot štiristo oseb.

V Pokrajinskem arhivu Maribor je močno razvita tudi publicistična dejavnost. Delavci arhiva so doslej izdali tri pregledne fondov in zbirke ustanove; dva v okviru publikacij, v katerih so bili predstavljeni vsi slovenski splošni arhivi (1965, 1984), tretji vodnik po fondih in zbirkah iz leta 1990 pa je samostojna publikacija arhiva. Leta 1975 so začeli izdajati prvo serijsko publikacijo, Gradivo za zgodovino Maribora. Doslej je izšlo 28 zvezkov dokumentov starejšega izvora. Od leta 1982, ko je arhiv začel izdajati inventarje svojih fondov, je izšlo osem zvezkov v tej seriji. Tretja publikacija so Katalogi od leta 1984 v osemnajstih zvezkih in četrta Viri iz leta 1985 (doslej je izšlo enaindvajset zvezkov). Publikacija z gradivom s Posvetovanj o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih, Arhivi-Sodobni arhivi je peta serijska publikacija mariborskega arhiva s sedemindvasetimi zvezki, šesta je serija Atlanti z enajstimi zvezki, ki so namenjeni mednarodni strokovni javnosti. Od leta 2002 je vzpostavljena serija z naslovom Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja in jo do danes sestavljata dva zvezka.

Delavci pokrajinskega arhiva svoje prispevke objavljajo še v številnih strokovnih, poljudnih in drugih publikacijah, časopisih, zbornikih s področij arhivistike, zgodovinopisja in informatike. Njihovi rezultati dela so dostopni prek knjižničnega informacijskega sistema COBISS.

Od leta 1991 v arhivu opravljajo tudi knjižgoveško-restavratorsko dejavnost. Pri tem posvečajo posebno pozornost aktivnostim zaščite arhivskega gradiva ter izdelavi posebne opreme in popravilu vezanih arhivalij. Delavnica je opremljena z osnovnimi stroji in pripomočki, kot so škarje za lepenko, rezalni stroj, stiskalnica za papir, broširni stroj, napenjače, drobno knjižgoveško orodje.

V Pokrajinskem arhivu Maribor je bil vzpostavljen oddelk za informatiko z namenom, da izvaja in zagotavlja računalniško-informacijske ter s tem povezane aktivnosti za podporo arhivskega strokovnega dela, izobraževanja in raziskovanja. Arhivski informacijski sistem temelji na sodobni informacijski tehnologiji. Celotna računalniška oprema je med seboj povezana v lokalno omrežje, to pa je priključeno na Slovensko akademsko raziskovalno omrežje. Vsa delovna mesta v arhivu so opremljena z osebnimi računalniki. Štirje strežniki že nekaj časa zagotavljajo stabilni temelj delovanja celotnega informacijskega sistema.

Arhivske strokovne dejavnosti vključujejo obdelavo, varovanje in hranjenje ter posredovanje vsebin arhivskega gradiva. Posebno pozornost posvečamo različnim raziskavam s področij arhivistike, zgodovinopisja, dokumentalistike in drugih družboslovnih ved, evidentiranju arhivskega gradiva doma in v tujini ter izobraževanju in ozaveščanju javnosti s posebnim poudarkom na varovanju in ohranjanju arhivskega gradiva. Vsebine in oblike arhivskih dokumentov predstavljamo širši javnosti tako, da omogočamo neposredno študijsko in raziskovalno delo v arhivski čitalnici, posredujemo prepise ali kopije originalnih dokumentov, organiziramo razstave arhivskega gradiva v svojih lastnih razstavnih prostorih ali drugod, izvajamo izobraževalne tečaje in predavanja v okviru posebnih izobraževalnih ur za šoloobvezno mladino, dijake, študente in druge obiskovalce. Vse aktivnosti izvajamo na lokacijah v Mariboru ter na dislociranih enotah za Koroško in Prekmurje.

9. Sklepne misli

Od začetkov ohranjanja pomembne dokumentacije pa vse do danes lahko na pristojnem območju Pokrajinskega arhiva Maribor sledimo trem celotam zavedanja o pomembnosti arhivskega gradiva in izvajanja neposrednih arhivskih strokovnih aktivnosti. Prva celota je bila uresničena zaradi zavarovanja privilegijev in pravic oziroma dokazovanja resničnih dogodkov in dejstev iz upravnega, sodnega, poslovnega ali vsakdanjega življenja. Aktivna skrb za nastalo ali pridobljeno dokumentacijo je bila na tej ravni tesno povezana s samimi ustvarjalci in je bila pri njih tudi najbolj razvita. Na našem območju je moč temu sistematično slediti vse od sredine 12. stoletja dalje.

Drugo celoto predstavlja množica prostovoljnih dejavnosti posameznikov, ki so bili od začetka 20. stoletja organizirani v okviru Zgodovinskega društva Maribor. Ti so evidentirali, vrednotili ter v izvornikih ali prepisih pridobivali pomembne dokumente z območja celotne Slovenske Štajerske. Zbrano dokumentacijo so hranili v okviru društvenega arhiva. S svojimi dejavnostmi so popularizirali pomen varovanja in ohranjanja arhivskega gradiva in s tem neposredno vzpostavili temelje profesionalizacije arhivske stroke na celotnem območju severovzhodne Slovenije.

Tretjo celoto predstavlja sama profesionalizacija arhivskega strokovnega dela v okviru pristojne mariborske arhivske institucije. Ta se je razvijala skladno z obstoječimi strokovnimi potenciali, predvsem pa s finančnimi in organizacijsko-tehničnimi možnostmi. V tem kontekstu so izgrajevali potrebna izhodišča, ki so neposredno vplivala na materialno-tehnični napredek ter na splošni razvoj arhivske teorije in prakse,

ne samo v profesionalni arhivski ustanovi, ampak tudi v arhivih in arhivskih oddelkih ustvarjalcev, predvsem s področij uprave, pravosodja, šolstva, sociale in zdravstva ter gospodarstva.

Množice strokovnih dejavnosti, doseženi rezultati in uspehi strokovnega dela, ki se kažejo v količini zbranega in ohranjenega arhivskega gradiva, množici posredovanih informacij, objavah kulturnih, znanstvenih in strokovnih informacij s področja arhivske teorije in prakse, pa tudi na področju posredovanja kulturnih dobrin, postavlja regijsko institucijo kot ustanovo, ki varuje in hrani pomemben del slovenske arhivske dediščine, s tem pa uresničuje tudi poslanstvo enega od garantov stabilnosti sodobne družbe.

Viri in literatura

Čeh, S. (2001). Vpliv zakonodaje na delo z uporabniki za upravne in poslovne namene. V M. Kafol, ... et al (Ur.), *Arhivi in uporabniki-Arhivi in zgodovinopisje* (str. 94-96). Ptuj: Arhivsko društvo Slovenije.

Klasinc, P. P. (1993). Uvodni referat: Petnajst posvetovanj o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih in 60-letnica Pokrajinskega arhiva Maribor. V P. P. Klasinc, ... et al (Ur.), *Sodobni arhivi '93: Zbornik XV. posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih* (str. 10-22). Maribor: Mednarodni institut arhivskih znanosti, Pokrajinski arhiv Maribor.

Klasinc, P. P. (1994). Pokrajinski arhiv v Mariboru in tradicija zbiranja arhivskega gradiva v našem prostoru od začetkov do danes. V P. P. Klasinc, ... et al (Ur.), *Sodobni arhivi '94: Zbornik XVI. posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih* (str. 195-199). Maribor: Mednarodni institut arhivskih znanosti, Pokrajinski arhiv Maribor.

Kramberger, F. (1993). Anton Martin Slomšek. Inventarji 5. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.

Leskovec, A. (1983). Mariborski arhiv in ustvarjalci gradiva : (ob 50 letnici javne ustanove). V P. P. Klasinc ... et al (Ur.), *Sodobni arhivi '83: Zbornik XVIII. posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih* (str. 10-22). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, Arhivsko društvo Slovenije, Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije.

Leskovec, A. (1983). Od osvoboditve do danes. 50 let Pokrajinskega arhiva Maribor (str. 13-25). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor

Leskovec, A. (1983). Referat za gradivo uprave. 50 let Pokrajinskega arhiva Maribor 1933-1983 (str. 69-71). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.

Leskovec, A. (1991). Mestna občina Maribor. Inventarji 4. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.

Mlinarič, J. (1975). Gradivo za zgodovino Maribora. Listine 1259. Zvezek 1. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.

Mlinarič, J. (1983). Referat za gradivo izpred 1850. 50 let Pokrajinskega arhiva Maribor 1933-1983 (str. 57-61). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.

Mlinarič, J. (1987). Zbirka Listin 1246-1865. Viri 3. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.

Novak, M. (2000). Arhivi med preteklostjo in prihodnostjo. V V. Stavbar (Ur.), Tradicionalni mediji v sodobni informacijski družbi: Strokovno

posvetovanje ZBDS (str. 48-62). Maribor: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Od začetkov do osvoboditve. (1983). V 50 let Pokrajinskega arhiva Maribor (str. 9-11). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor.

Zakon o arhivskem gradivu in arhivih. (1997). Ur. l. RS, št. 20/1997, popravek Ur. l. RS, št. 32/1997.